

Wymiary życia społecznego to zbiór tekstów, który został zaplanowany tak, by dać potencjalnemu Czytelnikowi możliwie wyczerpujący obraz dokonujących się w Polsce przemian. Ich zadaniem jest, z jednej strony, uzupełnianie ogólnej, standardowej wiedzy podręcznikowej o relatywnie świeże dane. Z drugiej strony, w wielu tekstach wykorzystywane są nowe, mało jeszcze znane podejścia teoretyczne, co pozwala na szybsze wprowadzenie ich do obiegu naukowego i wzbogaca repertuar wykorzystywanych wyjaśnień. Książka ma charakter interdyscyplinarny, podejmuje zagadnienia zaliczane tradycyjnie do socjologii, psychologii, psychologii społecznej, ekonomii społecznej, historii społecznej, politologii i demografii. Autorami tomu są uznani specjaliści, głównie z Uniwersytetu Warszawskiego. Wykorzystywane w poszczególnych tekstach dane wspierają się wzajemnie, tworząc żywy i bardzo interesujący obraz przemian, jakie zaszły w polskim społeczeństwie w ciągu ostatnich kilku lat.

Książka może być wykorzystywana jako podręcznik akademicki. W znacznej mierze wyczerpuje program przedmiotu „Współczesne społeczeństwo polskie”, nauczanego na wielu kierunkach nauk społecznych.

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	11
-------------------------------	----

JAN POLESZCZUK

CZYM JEST SPOŁECZEŃSTWO?	14
1. Jednostka a społeczeństwo	14
2. Ewolucja i postęp społeczny	18
3. Filozofia społeczna i nauki społeczne	20

CZĘŚĆ I

SPOŁECZEŃSTWO POLSKIE W OKRESIE ZMIANY SPOŁECZNEJ

MAREK OKÓLSKI

PRZEMIANY LUDNOŚCIOWE WE WSPÓŁCZESNEJ POLSCE

W PERSPEKTYWIE MINIONEGO STULECIA	27
1. Istota przejścia demograficznego i drugiego przejścia demograficznego	28
2. Wpływ modernizacji na przejście demograficzne w Polsce	30
3. Wpływ Jalty i Poczdamu na procesy demograficzne w Polsce	32
4. Sowietyzacja a procesy demograficzne	34
5. Akceleracyjny lub przełomowy efekt transformacji	41
6. Demograficzny wizerunek Polski na początku XXI wieku	56

HENRYK DOMAŃSKI

MECHANIZMY STRATYFIKACJI I HIERARCHIE SPOŁECZNE	67
1. Zmiany struktury zawodowej	67
2. Ruchliwość międzypokoleniowa i wewnątrzpokoleniowa	72
3. Nierówności w dostępie do wykształcenia	79
4. Poziom wykształcenia a wielkość dochodów	81
5. Zmiany nierówności dochodów	84
6. Hierarchia dochodów	87
7. Konkluzje	89

MARTA ZAHORSKA

ZMIANY W POLSKIEJ EDUKACJI I ICH SPOŁECZNE KONSEKWENCJE	93
1. Edukacja za czasów PRL	95
2. Poziom scholaryzacji i wykształcenia społeczeństwa polskiego pod koniec PRL	97
3. Zmiany w systemie edukacji w latach 90.	99
4. Polski system edukacji po przemianach lat 90.	102
4.1. Szkoły niepubliczne	102
4.2. System edukacji publicznej	103
5. Przemiany w strukturze kształcenia	105
6. Poziom nauczania	108
7. Konkluzje	111

STÉPHANE PORTET

ELASTYCZNOŚĆ ZATRUDNIENIA W POLSCE,

CZYLI O ODKRYWANIU RZECZY ZAKRYTYCH	116
1. Poziom i formy elastyczności polskiego rynku pracy	117
1.1. Rozwój zatrudnienia na podstawie umowy na czas określony	120
1.2. Ucieczka w stronę samozatrudnienia	123
1.3. Ograniczona harmonizacja na szczeblu europejskim	124
1.4. Wymiar interpersonalny definicji czasu pracy	126
2. Socjalistyczne źródła kapitalistycznej elastyczności pracy	126
2.1. Kraje wyjątkowe?	127
2.2. Rynek pracy i stosunki pracy najemnej w socjalizmie	129
3. Konkluzje	133

WIESŁAWA KOZEK

BEZROBOCIE JAKO ZJAWISKO SPOŁECZNE	138
1. Typy bezrobocia	142
2. Bezrobocie długoterminowe	144
3. Bezrobocie dobrowolne	147
4. Bezrobocie utajone i podzatrudnienie	148
5. Społeczny obraz bezrobocia w Polsce	149
6. Zachowania bezrobotnych i reakcja na nie	152
7. Społeczne skutki bezrobocia	154
8. Zapobieganie bezrobociu i jego skutkom	156

JERZY WILKIN

POLSKA WIEŚ I ROLNICTWO W OBLCZU WIELKIEJ ZMIANY	161
1. Wieś i rolnictwo – inny świat?	161
2. Rynek ziemi i stosunek rolników do ziemi	165
3. Modernizacja wsi i rolnictwa: w kierunku zrównoważonego rozwoju	168
4. Instytucjonalizacja rozwoju wsi i rolnictwa w Polsce i rola państwa w tej dziedzinie	172

EWA GUCWA-LEŚNY

ZMIANY POZIOMU ŻYCIA I ICH SPOŁECZNE UWARUNKOWANIA	180
1. Tradycja badań poziomu życia w Polsce	181
2. Wzloty i upadki	183
3. Zróżnicowanie dochodów	190
4. Przesunięcia na skali dochodów	192
5. Najlepiej było być młodym, wykształconym, bezdzietnym?	195
5.1. Lata 90. XX wieku	195
5.2. Początek XXI wieku	197
5.3. Utrzymywanie się ochronnej funkcji wykształcenia	198
5.4. Dziedziczenie poziomu kwalifikacji	199
6. Zakres ubóstwa	200
7. Komu żyje się najgorzej?	202
8. Struktura wydatków	204

KAZIMIERZ W. FRIESKE

PRZESTĘPCZOŚĆ W POLSCE NA PRZEŁOMIE STULECI.

STEREOTYPY I REALIA	212
1. Przestrzenne zróżnicowanie polskiej przestępczości	214
2. Dynamika popełnionych przestępstw	217
3. Przestępczość a ubóstwo i bezrobocie	229
4. Struktura przestępczości	232
5. Agresja oraz przestępczość nieletnich	236
6. Konkluzje	238

RADOSŁAW MARKOWSKI

SYSTEM PARTYJNY CZY ZBIOROWISKO PARTII?

O STABILNYM ROZCHWIANIU POLSKIEJ POLITYKI	241
1. System partyjny i wskaźniki jego opisu	241
2. Polski system partyjny	245
3. Lata 2001–2005: zmiany i kampania wyborcza 2005 roku	252
4. Wyniki wyborów 2005 roku	255
5. Konkluzje	264

CZĘŚĆ II**ZACHOWANIA SPOŁECZNE W OKRESIE ZMIANY SYSTEMOWEJ**

MIROSŁAWA MARODY

TRZY POLSKI

– INSTYTUCJONALNY KONTEKST STRATEGII DOSTOSOWAWCZYCH	271
1. Trzy Polski: zróżnicowanie układów instytucjonalnych	273
2. Życie z kapitału, z etatu, z zasiłku	277
3. Poziom dostosowań systemowych	282
4. Systemowe konsekwencje hybrydalności instytucjonalnej	285

ANNA GIZA-POLESZCZUK

RODZINA I SYSTEM SPOŁECZNY

1. Rodzina jako sfera „racjonalnego wyboru”: podstawowe założenia	290
1.1. Indywidualizm	290
1.2. Strategie formowania rodziny	291
1.3. Strategiczne konflikty	291
1.4. Rachunek kosztów i korzyści: kalkulacja ekonomiczna	292
1.5. Konkurencja	292
1.6. Od „rodziny” do cyklu życia rodzinnego: analiza procesualna	293
1.7. Mikro- i makroskala	293
1.8. Stabilność i zmiana	294
2. Historia i współczesność rodziny:	
przykłady zastosowania „analizy strategicznej”	296
2.1. Strategiczny model analizy rodziny	296

CEZARY TRUTKOWSKI

TEORIA SPOŁECZNYCH REPREZENTACJI I JEJ ZASTOSOWANIA	373
1. Konstrukcja świata społecznego – podstawowe założenia	376
1.1. Świat społeczny	376
1.2. Dyskursywne źródła wiedzy i przekonań	377
1.3. Obiekty społeczne	379
2. Społeczne reprezentacje	380
2.1. Definicja	381
2.2. Podstawowe właściwości społecznych reprezentacji	383
2.3. Najważniejsze pojęcia związane z teorią	385
2.4. Paradygmat badania społecznych reprezentacji	391
3. Społeczne reprezentacje polityki	392

MIROSLAWA MARODY, SŁAWOMIR MANDES

RELIGIJNOŚĆ A TOŻSAMOŚĆ NARODOWA POLAKÓW	401
1. Religia a tożsamość narodowa	402
2. Religijność polskiego społeczeństwa	407
3. Rola religii w kształtowaniu narodowej tożsamości Polaków	410
4. Między religią a narodem	415

ALEKSANDRA JASIŃSKA-KANIA

PRZEKSZTAŁCENIA MORALNOŚCI W POLSCE I W EUROPIE	419
1. Między absolutyzmem a relatywizmem kryteriów dobra i zła	420
2. Zróżnicowanie wymiarów moralnych ocen zachowań	422
3. Kierunki zmian ocen moralnych	424
4. Wyznaczniki ocen moralnych w Polsce i w Europie	426
5. Empiryczne wymiary moralności a teoretyczne paradygmaty myśli społeczno-etycznej	432
6. Konkluzje	434

SŁAWOMIR MANDES

RUCHY SPOŁECZNE W POLSCE	439
1. Ruchy społeczne jako problem teoretyczny	440
2. Początki badań nad ruchami społecznymi w Polsce	449
2.1. NSZZ „Solidarność” i jego interpretacje	450
2.2. Ruchy społeczne w latach 80.	453
3. Ruchy społeczne w okresie transformacji systemowej	455
4. Konkluzje	462

CZĘŚĆ III PRZEMIANY CYWILIZACYJNE

DOMINIK BATORSKI

PODSTAWY SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO W POLSCE	469
1. Korzystanie z technologii – uwarunkowania i dynamika	470
2. Dodatkowe wymiary cyfrowego podziału	480

3. Wybrane konsekwencje korzystania	485
4. Znaczenie ewolucji internetu dla upowszechnienia korzystania	486
5. Konkluzje	490

JERZY HAUSNER

OD IDEALNEJ BIUROKRACJI DO ZARZĄDZANIA PUBLICZNEGO	492
1. Model idealnej biurokracji	492
2. Czynniki ewolucji administracji publicznej	495
3. Kierunki reformowania sektora publicznego	498
4. W kierunku zarządzania publicznego	503
5. Menedżerskie i partycypacyjne zarządzanie publiczne	504
6. Administracja publiczna a zarządzanie publiczne	508
7. W stronę przyszłości	512

WITOLD MORAWSKI

GLOBALNOŚĆ I GLOBALIZACJA	516
1. Globalność jako przestrzeń globalna	516
2. Dwie definicje globalizacji	523

JACEK KOCHANOWICZ

TRENDY CYWILIZACYJNE	530
1. Społeczeństwa pierwotne i cywilizacje agrarne	530
2. Kapitalizm i społeczeństwo przemysłowe	533
3. Niestabilność społeczna	535
4. Nowoczesność i inżynieria społeczna	536
5. Ponowoczesność i globalizacja	538
6. Nowy pesymizm	543
7. Konkluzje	545
NOTY O AUTORACH	548